Ада САПЬОЛКІНА

ТВОРЧИЙ ПОРТРЕТ ЗАНЬКІВЧАН КІНЦЯ 1940-х рр. (за рецензією на гастролі у Ризі 1948 р.)

Музей театрального, музичного та кіномистецтва України зберігає не тільки цінний арсенал пам'яток національних мистецтв, а й значний фонд спеціалізованої бібліотеки, в якому можна знайти чимало цікавих і рідкісних джерел. Серед них "вийшов на поверхню" 2017 р. часопис "Karogs" ("Прапор" – А. С.) – літературно-художній та громадсько-політичний журнал – орган Спілки радянських письменників Латвії, ч. 9, вересень 1948 р. До музейної бібліотеки він потрапив, очевидно, з іншими матеріалами від театру завдяки опублікованій статті про гастролі Львівського театру ім. М. Заньковецької в Ризі того ж року (мовна доступність забезпечена вкладеним перекладом російською мовою). Звичайно, великі гастролі театрального колективу із союзної республіки у ті часи були значною культурною подією і приводом для її висвітлення у пресі, що автор Н.Ніколаєв-Бергінс зробив професіонально і всеосяжно. Однак повною мірою історико-театрознавча вартість публікації визначається ситуативним контекстом, з яким вона пов'язана.

По-перше – стан справ у театрі. Четвертий рік, як колектив прибув до Львова з евакуації на пост-тійне місце діяльности. У березні 1948 художнім керівником театру призначено Б. Тягна (прибув з Одеси – А. С.) на зміну Б. Романицькому. Як свідчить Б. Козак, "шлях "входження" Б. Тягна в колектив заньківчан не був легким....."[1]. Режисер одразу ж ставить "Сорочинський ярмарок", того ж року театр уперше у повоєнний львівський період виїжджає на гастролі за межі України – до Риги.

Крім того, "невідь-чому, але у львівських архівах немає жодних матеріялів про перебування Театру ім. М. Заньковецької у Львові протягом перших п'яти повоєнних років (є лише з вересня 1950 р.)"[2].

По-друге – ситуація з театральною критикою в Латвії. Як зазначає сучасна дослідниця В. Чакаре, "у перше повоєнне десятиліття дуже мало статей про театр було опубліковано "Karogs" – між чотирма статтями на рік у 1947 та тринадцятьма у 1952 році. Слід зазначити, що до 1953 – року смерти Сталіна – театральна критика в сенсі оцінки п'єс відповідно до прийнятих естетичних принципів соціялістичного реалізму відсутня. Так само не практикується театральна критика з описом роботи акторів, аналізом сюжетних і технічних аспектів чи оцінкою згідно з особистим смаком рецензента. Натомість можна знайти звичайні оголошення про нові постави або короткі статті з історії театру. Значно більше місця відведено для вирішення політичних проблем, які радянська система оголосила актуальними,..." [3]. Отже, й сама по собі стаття, що комплексно й на високому професіональному рівні висвітлює і програму візиту, і творчий портрет колективу, і рецензії на всі гастрольні вистави, є помітною і вагомою подією в галузі тодішньої латвійської театральної критики.

Сьогодні, заповнюючи інформаційну лакуну перших літ Театру ім. М. Заньковецької у Львові, стаття дає безцінний історичний матеріял про творчість найстаршого з нині діючих, одного з провідних українських театрів кінця 1940-х, і не тільки, років.

---

1. Заньківчанам 90 років / Альбом – Львів: Маркос, 2007. – 206 с.

2. Козак Б. Театральні відлуння. Статті, передмови, штрихи до портретів, матеріали, рецензії, інтерв'ю/ Богдан Козак. – Львів: Ліга-Прес, 2010. – С. 249-250.

3. Valda Čakare. The problem of reliability: theatre criticism in Latvia// Theatre Criticism: Changing Landscapes/ Edited by Duška Radosavljevič. – Bloomsbury Publishing, 2016.- 352 с. – Режим доступу: https://books.google.com.ua/books?isbn=1472577116. Переклад Ади Сапьолкіної.

Заньківчани на березі Балтійського моря. Латвія, 1948 р. З архіву У. Стефанчук.

Н. Ніколаєв-Бергінс

ГАСТРОЛІ ЛЬВІВСЬКОГО УКРАЇНСЬКОГО ДРАМАТИЧНОГО ТЕАТРУ ІМ. МАРІЇ ЗАНЬКОВЕЦЬКОЇ[1]

“.....

У Ризі театр не обмежився своїми щоденними виставами на сцені Ризького Окружного Будинку Офіцерів: окремими групами і повним складом свого колективу театр відвідував фабрики, заводи і найзначніші заклади, наприклад, побував у залізничників і на заводі “ВЕФ”.[2] Театр зустрічався зі студентами вищих навчальних закладів Латвії, а також з діячами театрального мистецтва, виїжджав повним складом до колгоспу “Циня” Дрейлінської волости. Свідченням вельми плідної діяльности театру ім. М. Заньковецької у Ризі є той факт, що він після ознайомлення з поставою п’єси Я. Райніса “Вій, вітерець!” у Художньому театрі ЛРСР вирішив включити її у план своїх найближчих постав.[3] Своєю чергою, Художній театр ЛРСР поставить на своїй сцені українську казку-феєрію Лесі Українки “Лісова пісня”. Завдяки таким діям встановлюються й зміцнюються культурні зв’язки між латвійським та українським народами.

[…....]

Театр ім. М.Заньковецької має у своєму розпорядженні значні творчі можливості. У його лавах ми бачимо таких блискучих акторів, [.....] Особливо слід підкреслити високу професіональну культуру режисури театру в особі того ж Б. В. Романицького, В. І. Івченка і заслужених артистів УРСР Б. Ф. Тягна (він же художній керівник театру) та В. І. Харченка. На великій висоті стоять також диригент Д. Т. Іванюк, балетмейстер Л. В. Литвак і хормейстер В. Н. Дольникова.

За час своїх гастролей (від 24 липня по 22 серпня включно) театр ім. Заньковецької показав сім вистав: крім [...] п’єси О. Корнійчука “В степах України”, “Назара Стодолю” Т. Шевченка, “Сорочинський ярмарок” М. В. Гоголя в інсценізації М. Старицького, “Шельменка-денщика” Г. Квітки-Основ’яненка, “Марусю Богуславку” М. Старицького та “Лісову пісню” Лесі Українки. З російських класичних п’єс було показано “Останні” О. М. Горького.

Які ж основні риси притаманні всім спектаклям театру ім. М. Заньковецької? Всі постави львів’ян характеризуються глибиною та серйозністю, на всіх виставах лежить відбиток ретельної праці, в них немає нічого поверхневого і дешевого. Режисура театру прекрасно володіє секретом сценічних законів, і тому всі вистави, засновані на одному й тому ж самому постановочному матеріялі – життя і побут старої України, надзвичайно різноманітні за режисерським підходом та барвисті за колоритом. Глибоке проникнення в авторський задум дозволяє не тільки переконливо і з великою реалістичною силою трактувати окремі образи, але головне – брати правильний ритм вистави, тобто вирішувати одну з найвідповідальніших сторін кожної постановки.

Ясності й чіткості мізансцен, а по тому розробці масових сцен вистав театру ім. Заньковецької можуть позаздрити найприскіпливіші майстри сценічного мистецтва. Слову і тексту як основним засобам сценічної виразности, як бачимо, надає театр виняткового значення. Дисципліна слова і жесту, а звідси вже й загальна манера триматися на сцені виявляється як провідний технічний метод роботи з актором. Зразком того можуть слугувати роботи В. Івченка “В степах

---

[1] Стаття за: Nikolajevs-Bergins Ďvovas M. Zaňkoveckas Vârdâ Nosauktâ Valsts Dramas Teatra Viesizrâdes // Karogs. Riga, 1948.- № 9. Подається зі скороченнями. Автор перекладу з латвійської на російську – невідомий. Переклад з російської Ади Сапьолкіної.

[2] “ВЕФ” – найбільше підприємство Латвії з виробництва радіоапаратури, на яку був широкий попит в СРСР і за кордоном. [прим. – А. С.]

[3] Постава була здійснена у 1950 році й стала однією з найкращих в репертуарі, а також високо оцінена латвійськими митцями. [прим. – А. С.]

України” та “Маруся Богуславка”, а також Б. Тягна “Сорочинський ярмарок”.

Майже кожен спектакль театру ім. Заньковецької проходить у супроводі оркестру. Цю особливість вистав […] визначає не стільки зміст п’єс, скільки традиція українського театрального мистецтва загалом. Українські пісні, сповнені ліризму й задушевности, підкорюють глядачів. Чарівні так само й українські танці. Пісні і танці театру ім. Заньковецької настільки довершені й захоплюючі, що важко навіть відрізнити їх від пісень і танців Державного Українського ансамблю пісні і танцю, що гастролював нещодавно, виступивши на тій самій сцені Окружного Будинку Офіцерів.

На пошану театрові слід зазначити, що традиційні прийоми мелодрами, закладені давніше в основи дореволюційного українського театру, значною мірою зараз подолані, і виявилися тільки в одній з вистав – романтичній драмі М. Старицького “Маруся Богуславка” .

* * *

Ім’я українського драматурга Олександра Корнійчука, автора комедії “В степах України”, добре відоме і в Радянському Союзі, і в країнах Західної Європи. В Латвії з творчістю Корнійчука глядачі вперше познайомилися навесні 1945 року завдяки його п’єсі “Місія містера Перкінса в країну більшовиків” у поставі театру драми ЛРСР. Його п’єса “Платон Кречет” виявилася настільки ходовою, що увійшла до репертуару всіх периферійних театрів Латвії, її ж показав рижанам під час гастролей цього літа й Московський Художній театр ім. О. М. Горького.

[……..] У центрі п’єси [“В степах України”] – Саливон Часник і Кіндрат Галушка. Обидва вони учасники революції; в лавах першої кінної армії Будьонного рубалися з ворогами радянської влади, не раз рятували один одного. Нагороджені бойовими орденами, і Часник, і Галушка завоювали повагу й авторитет серед селян, обидва вибрані головами колгоспів: Часник став на чолі колгоспу “Смерть капіталізму”, Галушка очолив “Тихе життя”. Та ось піднімається завіса, і ми застаємо їх у стані запеклої сварки, бійки, розриву, який стався далеко не з особистих причин.

[……..]

Сварка Часника і Галушки, на якій будується драматичний конфлікт п’єси Корнійчука, відображає зіткнення двох психологій.

У п’єсі показана чудова, життєрадісна й сердечна колгоспна молодь в особі Галі, дочки Галушки, Грицька, сина Часника, трактористки Катерини Бунчук, комбайнера Олексія та ін. [……..] Театр ім. Заньковецької не розгубив, не розплескав життєрадісного багатства сучасної комедії, доніс до глядача її ідейно-політичний і соціяльний зміст.

Постановник, народний артист Б. В. Романицький, і режисер В. І. Івченко знайшли правильне вирішення. У виставі створена атмосфера невимушених веселощів. Актори ліплять випуклі образи, в них переважають завершені жести, прозоро, ясні та різноманітні інтонації. Режисер вміло уберіг артистів від нарочито комічних підкреслювань – у цьому одна з найцінніших рис вистави, – які легко можна перевести у план балаганної буфонади чи поверхневого водевілю. На сцені тільки тоді справжня комедія, коли елементи серйозного і смішного співіснують у цілковитій відповідності з логікою людського сприйняття і переживань.

Здійснюючи постановку п’єси О. Корнійчука, театр багато зробив для того, щоб розкрити її жанрові особливості, виявити політичну лінію сюжету. Це позначається, насамперед, на трактуванні окремих персонажів. Цікавий і глибоко змістовний образ Часника, створений Б.В. Романицьким, артистом суто реалістичного стилю. […….] Артист знайшов рівновагу між ідейним змістом фігури Часника та її комедійним втіленням, хоча автор нерідко ставить його у водевільне положення. Не знімаючи комічних барв, Б. В. Романицький передає головне в Часникові – його заповітну думку, сувору й опорну, сповнену твердости й великої людської гідности. Це, без сумніву, відмінна гра, сповнена ознак глибокого розуміння ролі і справжнього виконавського натхнення.

Не менш вдалий і Галушка у виконанні народного артиста УРСР Д. А. Дударєва, який знайшов переконливі риси образу. Артист веде роль захоплено, малюючи Галушку соковитими побутовими фарбами. В Галушці Дударєва є простодушність, хитруватість і самовдоволення. Для Галушки – Дударєва характерний стан благодушности. Він по суті чесна, незлобива людина, але його відсталість за браком доброго керівництва збиває його на манівці. Цю головну рису характеру Галушки розкриває Дударєв абсолютно чітко, і тому психологічно мотивованою є перебудова Галушки в останньому акті. Радує заслужена артистка УРСР [Н.] Доценко в ролі трактористки Катерини Бунчук. Це – образ справжньої радянської дівчини. Скільки в ній темпераменту, скільки яскравости в кожному русі, інтонації! Син Часника Грицько (артист В. Данченко), Галя Галушка (артистка В. К. Полінська), міліціонер Редька (артист К. М. Губенко), вояка Пуп (артист Кириленко) знайшли у виставі барвисте, відповідне до духу п’єси втілення. Артист С. П. Бедро добре показав “колгоспного агента по торгівлі” [....] Довгоносика, якому Галушка доручив “цветущую жизнь” творити тихими, комерційними засобами.

Сцена з вистави "В степах України" О. Корнійчука. Режисери – В. Івченко, Б. Романицький, художник – Ю. Стефанчук. Державний український драматичний театр ім. Марії Заньковецької, 1940 р.

Спектакль, без сумніву, виграв би, якби з-поміж дійових осіб було виключено С. М. Будьонного, оскільки одягнути у яскраво-оперетковий мундир непоказну постать артиста ще не значить показати військового діяча, з ім'ям якого пов'язані героїчні подвиги червоної кінноти.

***

Серед постав українського класичного репертуару театр ім. Заньковецької показав інсценівку популярної повісти М. В. Гоголя "Сорочинський ярмарок" в обробці М. Старицького. […....] особливої похвали заслуговує робота постановника, заслуженого артиста УРСР Б. Ф. Тягна, фантазія котрого виявилася значно яскравішою і ближчою до Гоголя, ніж сценарний задум Старицького. Глядач побачив у виставі те захоплююче і смішне, чим особливо сильний Гоголь. М'який гоголівський гумор поєднується у спектаклі з легким ґротеском, іронічна посмішка раптом переходить в гучний, заразливий сміх. У строкатому ансамблі смішних героїв навіть Хівря – лиха дружина Черевика, мачуха Хотини – здається чарівливою, як інші герої, що закрутилися у стрімкому і веселому ярмарковому потоці села Сорочинці.

З комедійною майстерністю народний артист УРСР [В. С.] Яременко виконує роль незлобивого та простодушного Солопія Черевика, завзятого й веселого без Хіврі й зовсім збентеженого та боязкого при появі своєї грізної дружини. Багатогранність непересічного обдарування заслуженої артистки УРСР Ф. Г. Гаєнко дозволяє їй з блиском вести складну роль норовливої та заздрісної Хіврі, яка не відмовляє собі у любовних фіглях-міглях з молодим поповичем.

В. А. Данченко, виконавець ролі парубка Панька, закоханого в Хотину, показав велику емоційність і чудову виконавську техніку. Не зовсім задовільне трактування ролі поповича Афанасія Івановича, залицяльника Хіврі. Артист О. Д. Гай показує його якимось стихійним ненажерою – і тільки, але ж за сценарієм, та й за текстом повісті Гоголя, попович зачарований Хіврею і думає не стільки про наїдки, скільки про те, щоб потеревенити й позалицятися до неї. Недарма він каже їй: "Сердце моё, Хавронья Никифоровна, жаждет от вас кушанья послаще всех пампушек и галушечек". Хотину, центральну жіночу роль у виставі, грає А. С. Крупник, артистка великого

Сцена з вистави "Назар Стодоля" Т. Шевченка. Режисер – В. Івченко, художник – Ю. Стефанчук. Театр ім. Марії Заньковецької, 1942 р.

Володимир Данченко – Назар у виставі "Назар Стодоля" Т. Шевченка. Режисер – В. Івченко, художник – Ю. Стефанчук. Театр ім. Марії Заньковецької, 1942 р.

темпераменту, гнучкости й емоційности. Хотина-Крупник сповнена гордого кокетства, бо вона перша красуня на селі, і в цьому найсильніша риса образу. Невимушено веде роль Антона Цибулі, кума Черевика, артист І. П. Слива. Гострий, що запам'ятовується, образ цигана створює Л. Л. Кринський. Жвавий і кмітливий, убраний в яскраву червону сорочку, з батогом в руці, циган-Кринський багато визначає у виставі, побудованій на побутових українських сценах.

До найкращих місць вистави належать масові сцени, в яких постановник виявив видатну майстерність.

***

"Назар Стодоля" Тараса Шевченка належить до першорядних явищ української драматургії. Сила п'єси – в ясно вираженій політичній ідеї – протест проти …. гноблення, а також у вразливости і яскравости деяких образів.

[…....]

Театр ім. М. Заньковецької (постановник В. І. Івченко, художник Ю. С. Стефанчук [1941–1942]) показав захоплюючий спектакль, ожививши живописні образи української старовини.

Назар Стодоля, як палкий закоханий, представлений В. А. Данченком, артистом яскравих і виразних жестів. Однак в образі Назара – Данченка не підкреслені типові особливості селянського бунтаря, який мститься багатіям не тільки за особисту кривду, але й за увесь поневолений народ. В такому разі постать Назара Стодолі виросла б до масштабів народного героя – вольового й цілеспрямованого.

"Назар Стодоля" говорить про класові зіткнення – тема гостра, сповнена драматичної сили, а вистава вийшла дещо пригладженою, місцями солодкуватою (сцена освід-

чення в коханні Назара і Галі при втечі). У виставі не розкрита у повному обсязі тема, поставлена [.....] Тарасом Шевченком. Цілком очевидно, що постановник захопився показом окремих ефектних і цікавих епізодів, як, наприклад, "вечорниці", збагачені цікавими фольклорними матеріялами, народними обрядовими сценами. Епізод цей переростає у самодостатній фактор, що органічно не витікає з ходу дій вистави. Захоплення деталями – характерний недолік вистави "Назар Стодоля", але багато виправдовує добра гра народного артиста УРСР В. С. Яременка в ролі друга Назара Стодолі – Гната Карого, благородного воїна, носія бойових традицій запорозького козацтва. Запам'ятовується також образ Хоми Кичатого (заслужений артист УРСР І. Р. Овдієнко), його дочки Галі (заслужена артистка Ф. Г. Гаєнко).

***

З усіх вистав, показаних театром ім. М. Заньковецької, найбільший успіх мала комедія Г. Ф. Квітки-Основ'яненка "Шельменко-денщик", написана російською мовою (головний персонаж – Шельменко говорить українською мовою). Успіх спектаклю (постановник заслужений артист УРСР В. І. Харченко, художник Ф. Ф. Нірод) визначається складом добрих виконавців, а головне двома видатними артистами, які по черзі грають роль Шельменка, – це народний артист СРСР Б. В. Романицький і народний артист УРСР В. С. Яременко. Як Романицький, так Яременко – артисти великої привабливости, графічно точного рисунка. В їх ажурно-прозорій грі відчуваєш глибоке проникнення у виконувану роль. Це справжні артисти, творці мистецтва, а не ремісники, кожен з них має свої яскраво виражені відмінні риси.

Шельменко-Романицький – образ комічний, овіяний легким серпанком суму. Романицькому особливо вдається сцена другого акту (коли з'ясовується, що його герой потрапив у становище слуги двох панів – капітана Скворцова і поміщика Шпака), сцена обману Шпака і фінал вистави. Романицький відмовився від шаржу і буфонади і тим самим підняв виставу на висоту великого комедійного спектаклю.

У В. С. Яременка Шельменко – закінчений водевільний образ з багатою гамою барв. Однак силою свого мистецтва артист утримує Шельменка на висоті повноцінного художнього образу. Яременко не тільки облагороджує образ пройдисвіта Шельменка, але й наділяє його таким переливом барв, що робить гостро виразним і таким, що надовго запам'ятовується. Найскладніші перипетії, в яких опиняється Шельменко, артист передає просто, без награвання та різких підкреслень, переконуючи глядача в природності та психологічній виправданості всіх дій і вчинків свого героя.

Виконавці ролей поміщиків Опецьковського (артист С. Грінченко), Шпака (народний артист УРСР Д. Дударєв) та його дружини Фенни Степанівни (народна артистка УРСР В. Любарт), а також балакучої Аграфени Степанівни (заслужена артистка УРСР Л. Кривицька) складають дружний ансамбль. У яскраво театрально-виразній манері грає артитска В. Полінська. Її Евжені, легковажна й рвучка, повна експресії й вогню.

Сцена з вистави "Шельменко-денщик" Г. Квітки-Основ'яненка. Режисер – В. Харченко, художник – Г. Шумилов. Державний український драматичний театр ім. Марії Заньковецької, 1941 р.

О. Писаревський – Скворцов у виставі "Шельменко-денщик" Г. Квітки-Основ'яненка. Режисер – В. Харченко, художник – Г. Шумилов. Державний український драматичний театр ім. Марії Заньковецької, 1941 р.

Невдаха наречений та мандрівник Лопуцьковський дає багатий матеріял для ґротескного трактування ролі, однак актору І. П. Сливі не варто захоплюватися цим, оскільки будь-який ухил в бік грубого ґротеску порушує стильову цілісність комедійної вистави і здатний знизити її художнє значення.

Випадають із загального постановочного плану капітан Скворцов (артист П. Голота) і Прісенька (артистка Ножкіна), хоча їхні ролі не стільки комедійні, скільки мелодраматичні.

***

"Лісова пісня" Лесі Українки [….....]

Постановник І. В. Богаченко і режисер К. Ф. Радін (художник Ю. Стефанчук) створили спектакль, в якому зовнішні феєричні прийоми зображення дійових осіб не затулили провідної ідеї п'єси [.....] Вони дали виставу, в якій гармонійно поєднуються фантастика з реальністю, казкові сили природи приходять у взаємодію із звичайними земними людьми, як дядько Лев, його небіж Лукаш та молода вдова Килина, котру чудово грає артистка В. Є. Шульга.

Для виконавиці центральної ролі – Мавки – "Лісова пісня" представляє особливі труднощі: роль, бідна за текстом, передбачає глибину почуттів, надзвичайну строгість сценічного малюнка, високу техніку. Якщо до цього ж додати, що виконавиця повинна володіти зовнішньою чарівністю, оскільки Мавка своїми чарами приковує до себе Лукаша, то можна собі уявити, яка відповідальність лягла на заслужену артистку УРСР Н. П. Доценко, вже відому нам за іншими виставами. Незважаючи все ж на всі ці труднощі творчого порядку, артистка створила образ вражаючої сили, образ романтично піднесений, мрійливо-ніжний і зворушливий. Чарівною силою інтуїції артистка подолала технічні труднощі, не вдаючись до елементарних прийомів жестикуляції і міміки. Артистка живе на сцені всім своїм єством, своїми думками, почуттями, напруженим трепетом серця. Її легкі й технічно довершені рухи набувають емоційного хвилювання своєрідної пісні без слів.

Образ Лукаша (артист В. А. Данченко), який коливається між двома світами – поезії і прози, мрії і житейської інерції, загалом, привабливий, але дещо блідий у тих сценах, де у нього виявляються великі паузи. Здається, з вини режисури, Лукаш надто швидко піддається чарівливості Мавки у першій дії та Килини в другій. Але загалом все-таки образ Лукаша-Данченка підкуплює своєю щирістю.

Не зовсім переконливий дядько Лев (народний артист УРСР Д. А. Дударєв). Адже дядько Лев – мудрий друг природи, йому при всьому його земному образі мають бути властиві вибудуваність почуттів і величавість мови, але перед глядачем постає образ традиційного українського діда. Цього разу варто було б згадати вказівку В. Г. Бєлінського, адресовану якраз діячам сценічного мистецтва: "Земне не має бути обов'язково прозаїчно приниженим навіть тоді, коли треба протиставляти фантастичне реальному."

Художнє оформлення Ю. С. Стефанчука витримане у поетичних тонах, без дешевих стилізаторських прийомів. Дане чудове тло лісу, на якому розгортається дія казки, любовно й проникливо переданої колективом теару ім. М. Заньковецької.

***

З російського класичного репертуару були показані "Останні" О. М. Горького. Написана в роки політичної реакції, що настала після розгрому революції 1905 року, п'єса ця була заборонена царською цензурою до театральних постановок. Це, звичайно, не дивно, оскільки Горький назвав своїх героїв "останніми" в той час, коли саме такі люди стояли біля керма правління Росії й душили прогресивні начала в суспільстві.

"Останні" поставлені з тою ретельністю і тою ошатністю, які взагалі характерні для театру ім. Заньковецької. Постановник, народний артист СРСР

Б. В. Романицький, цілком розкрив провідну ідею п'єси, її вибухову силу. На сцені не просто рядова сім'я поліцейського, вона – уособлення поліцейськи-самодержавної Росії, що доживає свої дні, і вже немає таких сил у природі, які б відродили світ насильства і свавілля.

Добре розроблені та психологічно виправдані мізансцени та, як ми вже сказали, ошатність спектаклю, доведена до деякої надмірности (Іван Коломійцев, наприклад, одягнений у чудовий військовий мундир та наділений ад'ютантськими аксельбантами, хоча поліцмейстери ніколи не були військовими, перебуваючи у цивільних чинах), але все це по-справжньому театрально, святково. При всьому цьому режисура не втратила критерію реальности. Образи живі й повнокровні, кожна з дійових осіб говорить вагомі й значні слова, що притаманні тільки Горькому.

Іван Коломійцев у замальовці заслуженого артиста УРСР І. Р. Овдієнка – бурбон-держиморда. Він говорить підвищеним тоном, часом набирає пози поважного й пригордовито-зарозумілого фанфарона, але крізь цю зовнішню оболонку невблаганно пробиваються риси ката. Нелюдськість у поєднанні з лицемірними промовами про справедливість; позерство і фразерство; нахабство і водночас боягузтво перед дружиною й, особливо перед відвідувачкою Соколовою, сина якої він вирішив згубити задля власної кар'єри, – ось що таке Іван Коломійцев у виконанні І. Р. Овдієнка.

У м'яких, материнськи ніжних тонах веде роль Софії народна артистка УРСР В. А. Любарт. Софія – жінка надломлена життям, жертва всіх цих жахливих обставин. Ар-

І. Соболєва – Русалка та сцена з вистави "Лісова пісня" Лесі Українки. Режисер – І. Богаченко, художник – Ю. Стефанчук. Державний український драматичний театр ім. Марії Заньковецької, 1938 р.

Сцена з вистави "Маруся Богуславка" М. Старицького. Режисер – Віктор Івченко, художник – Юрій Стефанчук. Львівський театр ім. М. Заньковецької, 1950-ті рр. З архіву Ю. Турчина.

тистка наділила її великою внутрішньою теплотою, що дозволяє їй усвідомлювати свій стан і долю дітей. Безвихідь надає їй рис напруженого драматизму.

Правдивий образ Леща, чоловіка Надії, у виконанні артиста С. Грінченка. У Лещі-Грінченку ми бачимо постать лікаря-чиновника, який загруз у хабарях і темних аферах. Чудовий Петро (артист В. А. Данченко), який не втратив юнацької чистоти почуттів. Образ Соколової, сина якої кинули до тюрми за обвинуваченням у замаху на Коломійцева, зазвичай мало кому з артисток вдається. Змалювати образ жінки, враженої материнським горем, завдання не легке. У хвилини душевних випробувань вона повинна схилити Коломійцева сказати правду, тобто він має зізнатися у зведеному на її сина наклепі, щоб відвести від нього шибеницю або розстріл. У розмові з Коломійцевим вона повинна бути мужньою і тактовною.

Заслужена артистка УРСР Кривицька, як нам здається, близько підійшла до горьківського розуміння образу. Її Соколова переконує у своїй реальності. З Коломійцевим вона веде розмову просто і без зайвого напускного запалу, в її голосі немає підвищених нот, але у всій постаті, гордо піднятій голові відчувається стільки внутрішньої гідности, що всі ці Коломійцеві і Лещі здаються перед нею жалюгідними нікчемами, якимось огидним накипом, що заважає людям жити і дихати.

Вдала також і В. Є. Шульга в ролі Любові Коломійцевої – найнещасливішої і найбільш стражденної з усіх дійових осіб. Вона горбата і до того ж вона дізнається, що її батько Яків, а не Іван Коломійцев. Усе життя її перевертається на наших очах. Артистка зуміла передати всю гаму переживань своєї героїні, не впадаючи у сльозливість і дешеву патетику.

Художник В. П. Борисовець, який оформив виставу, добре зрозумів суть п'єси "Останні". Він повертає перед глядачем квартиру Коломійцевих з усіх боків, проникає у всі її закутки, показує її затишок, зовнішню культурність обстановки. Господарі життя – Іван Коломійцев та його діти Олександр і Надія – своєю присутністю ображають той невловимий дух людяности, який ще витає тут, втілений в обличчях Софії, Петра і Якова, який помирає. Художник усвідомив сенс подій, що відбуваються, і талановито зобразив у фарбах стиль горьківської вистави.

***

Розглянуті нами вистави показують, який широкий творчий діяпазон театру ім. М. Заньковецької і наскільки великі його можливості у постановці вистав різноманітних жанрів. Той захоплений прийом, який виявила ризька громадськість, є цілком заслуженим".